

A Synthesis of Needs Assessment Techniques Used in Students' Theses of Faculty of Education, Chulalongkorn University*

Suwimon Wongwanich

ABSTRACT

The purpose of this research was to synthesize needs assessment techniques used in students' theses of Faculty of Education in Chulalongkorn University. The research sample consisted of 233 needs assessment-related theses conducted during 2507-2540 B.E. The research instrument was recording form.

Most theses defined the needs based on solution-based model if unsolved would result in unsatisfactory situation. The subject matter that most students performed were organizing teaching and learning activities, staff development, and teaching supervision. Most of the theses studied the needs of service providers, i.e. needs of teachers. As for the needs of service receivers, mostly were the needs of students. It was also found that the studies concentrated on input and process needs than output needs.

Data collection techniques used in the theses were questionnaire survey, interview, and group process. Most research employed multi-methods. The instruments were mostly Likert rating scale with single-response format. Quantitative data were found rather than qualitative data. Descriptive statistics were mostly employed using mean, standard deviation, frequencies and percentage. The needs reports were presented with priority setting than non-prioritized needs.

The synthesis results indicated that most of the theses did not employ a complete needs assessment process consisting of 3 stages. They conducted only the first stage: needs identification stage. The remaining two stages, i.e. needs analysis and needs assessment stages were rarely found in the theses.

* This research was supported by Ak-Gawit Praditsuwan research grant, Year 2541 B.E.

การสังเคราะห์เทคนิคที่ใช้ในการประเมิน ความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*

สุวิมล ว่องวานิช

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังเคราะห์เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยวิทยานิพนธ์ที่ใช้เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นของนิสิตที่ทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2507-2540 จำนวนทั้งสิ้น 233 เรื่อง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบบันทึกข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ให้นิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลการแก้ไขปัญหาซึ่งหากไม่ได้รับการสนองตอบจะทำให้เกิดสถานะที่ไม่พึงประสงค์ มีการศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร และการนิเทศการสอน งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้ให้บริการโดยเป็นความต้องการของครูอาจารย์ สำหรับการศึกษาค้นคว้าความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับบริการเป็นความต้องการจำเป็นของนักเรียน งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาความต้องการด้านกระบวนการและปัจจัยมากกว่าด้านผลผลิต

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถามมากที่สุด รองลงมาคือการสัมภาษณ์ ลักษณะของเครื่องมือวิจัยเป็นแบบมาตรฐานค่าที่มีรูปแบบการตอบสนองเดียว ข้อมูลวิจัยเป็นเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้สถิติภาคบรรยาย ได้แก่ การใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รองลงมาคือ ความถี่และร้อยละ การนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่มีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

งานวิจัยส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดำเนินการเพียงขั้นตอนการระบุความต้องการจำเป็น ส่วนอีกสองขั้นตอนที่เหลือ คือ ขั้นตอนของการวิเคราะห์ความต้องการและขั้นของประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อระบุความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด ไม่ได้ทำ

* สนับสนุนโดยทุนวิจัยเอกฤทธิ ประดิษฐ์สุวรรณ ปี พ.ศ. 2541

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment) เป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในวงจรการประเมิน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ทำให้ได้ข้อมูลที่ระบุสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร อันมีความสำคัญต่อขั้นตอนการวางแผนพัฒนา กิจกรรม/โครงการ/บุคลากร และการวางแผนการประเมินต่อไป แต่เดิมกระบวนการประเมินจะทำต่อเมื่อโครงการต่าง ๆ ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว เพื่อตรวจสอบดูว่าผลการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ต่อมาแนวคิดการประเมินได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ความสำคัญกับการประเมินก่อนเริ่มโครงการและระหว่างการดำเนินโครงการด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยในการปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บทบาทของการประเมินจึงมีทั้งที่เป็นการประเมินผลสรุปและการประเมินผลความก้าวหน้า ด้วยความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็นนี้เอง ทำให้บางสถาบันถึงกับกำหนดให้ต้องเสนอผลการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นข้อมูลประกอบการขอทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ (สุวิมล ว่องวานิช, 2538)

คุณภาพของผลการประเมินความต้องการจำเป็นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นที่ใช้ซึ่งมีมากมายทั้งที่เป็นการวิจัยสำรวจโดยใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ หรือการใช้กระบวนการกลุ่ม นอกจากนี้อาจใช้วิธีการเชิงอนาคตที่ทำให้เห็นภาพของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทำให้สามารถวางแผนพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นได้ล่วงหน้า ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นจึงต้องมีความเข้าใจถึงธรรมชาติและหลักการของวิธีการเหล่านั้น และสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมได้ เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะให้ข้อมูลที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจ หากไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดผลเสียหายตามมาจนทำให้การตัดสินใจวางแผนการทำงานผิดพลาดได้

เป็นที่น่าสนใจว่ายังไม่เคยมีการสำรวจวิจัยเลยว่าวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นในงานวิจัยของคนไทยมีความเหมาะสมเพียงใด ทั้งที่มีงานวิจัยมากมายที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินความต้องการจำเป็น การวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นเพื่อศึกษาเทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่มีการศึกษาในประเด็นนี้มากพอควร ผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงวิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นและสาระเนื้อหาของความต้องการจำเป็นที่มีการศึกษาวิจัย อันทำให้เห็นภาพเกี่ยวกับสภาพการทำการประเมินความต้องการจำเป็นที่เป็นอยู่ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น และให้ข้อมูลที่ช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น และจะได้ข้อมูลที่เสริมสร้างองค์ความรู้ในส่วนนี้ให้แข็งแกร่ง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1. วิทยวิทยาด้านการประเมินความต้องการจำเป็น

1.1 ความหมายของความต้องการจำเป็น

นักวิชาการให้ความหมายของความต้องการจำเป็นได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) การนิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลความแตกต่าง (Discrepancy Model) หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังกับสิ่งที่เป็นอยู่จริง การให้นิยามในแนวนี้สะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น (Kaufman, 1977; Klimes, 1977; Roth, 1977 cited in Guba & Lincoln, 1982; Kaufman & English, 1979; Guba & Lincoln, 1982; Witkin, 1984; Witkin & Altschuld, 1995) (2) การนิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลการแก้ไขปัญหา หมายถึงสถานะซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดสถานะที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น (Scriven & Roth, 1978 cited in Witkin, 1984) ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งจะต้องทำให้เกิดหรือจัดหาเพื่อเสริมให้กับส่วนที่ขาดหายไปให้มีความสมบูรณ์ขึ้น (Stufflebeam อ้างถึงใน Witkin, 1984) ความต้องการจำเป็นโดยนิยามนี้จึงเป็นตัวสะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาในเรื่องนั้น

นิยามของการประเมินความต้องการจำเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ กระบวนการที่เป็นระบบซึ่งใช้เพื่อกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพที่มุ่งหวังกับสภาพที่เป็นอยู่จริง ส่วนใหญ่จะเน้นที่ความแตกต่างของผลผลิต (outcome gaps) จากนั้นมีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น แล้วเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข (Witkin, 1984, McKillip, 1987) การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็นจะเปิดโอกาสให้มีการวิเคราะห์ลักษณะของความต้องการจำเป็นนั้นต่อว่า “ช่องว่าง” ดังกล่าวมีมากเพียงใดและมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด และช่องว่างดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหามากน้อยเพียงใด ถ้าสถานะของความแตกต่างไม่มากพอจนก่อให้เกิดปัญหาก็สามารถชะลอก่อนได้ นิยามแบบนี้จะให้ข้อมูลที่ดีกว่าการกำหนดวิธีแก้ปัญหาซึ่งบางครั้งอาจพบว่าสิ่งที่พยายามค้นหาหนทางแก้ไขนั้นไม่ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

1.2 ประเภทของความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวานิช (2544) ได้จัดประเภทของความต้องการจำเป็นโดยกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดซึ่งมีความหลากหลายดังต่อไปนี้

1.2.1 ความต้องการจำเป็นระดับบุคคลหรือองค์กร เช่น ความต้องการจำเป็นขององค์กร (organizational needs) ความต้องการจำเป็นของบุคลากร (personal needs) ความต้องการจำเป็นของกลุ่ม (group needs) เป็นต้น

1.2.2 สาธารณูปโภคของความต้องการจำเป็น เช่น ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร (staff development needs) ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม (training needs) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา (development needs) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร (curriculum development needs)

1.2.3 สิ่งที่ถูกประเมิน เช่น ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัย (input needs) ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการ (process needs) ความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ (outcome needs) ความต้องการจำเป็นด้านการแก้ปัญหา (solution needs) ตามความคิดของ Kaufman, Rojas & Mayer (1993) ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยและด้านกระบวนการ ถือเป็น “ความต้องการจำเป็นเทียม” หรือ “กึ่งความต้องการจำเป็น” (quasi needs) ส่วนความต้องการจำเป็นด้านผลลัพธ์ ถือเป็น “ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง” (real needs)

1.2.4 ช่วงเวลาที่ต้องการกำหนดความต้องการจำเป็น เช่น ความต้องการจำเป็นในปัจจุบัน (present หรือ current needs) ความต้องการจำเป็นในอนาคต (future needs)

1.2.5 ธรรมชาติของข้อมูลที่แสดงถึงความต้องการจำเป็น เช่น ความต้องการจำเป็นเชิงคุณลักษณะ (qualitative needs) ความต้องการจำเป็นเชิงปริมาณ (quantitative needs)

1.2.6 องค์กรผู้รับหรือผู้ให้บริการความต้องการจำเป็น แต่เดิม Witkin (1984) มีการจัดระดับความต้องการจำเป็นออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ความต้องการจำเป็นระดับปฐมภูมิ (primary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ (service receivers) หรือลูกค้า ในทางการศึกษาส่วนใหญ่เป็นความต้องการจำเป็นของนักเรียนและความต้องการจำเป็นระดับทุติยภูมิ (secondary needs) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ (service providers) เช่น ความต้องการจำเป็นของบุคลากรในหน่วยงาน ความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร อย่างไรก็ตาม Witkin (1994) ได้เพิ่มเติมระดับความต้องการจำเป็นอีกหนึ่งระดับ เรียกว่าความต้องการจำเป็นระดับตติยภูมิ (tertiary needs) เป็นความต้องการจำเป็นด้านทรัพยากรและการแก้ไขปัญหา (resources/ solution) ซึ่งช่วยในการดำเนินงานของหน่วยงาน ในบรรดาความต้องการจำเป็นทั้งหมด Witkin (1984) เห็นว่าความต้องการที่มีความสำคัญที่สุด คือ ความต้องการจำเป็นระดับปฐมภูมิ เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรต้องรับใช้

1.3 กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการกำหนดความต้องการจำเป็น

Witkin และ Altschuld (1995) ได้แบ่งความต้องการจำเป็นแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้
ระดับที่ 1 ผู้รับบริการ ได้แก่ นักเรียน ลูกค้า คนไข้ ผู้ใช้ข้อมูล และผู้บริโภค

ระดับที่ 2 ผู้ให้บริการและผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ ครู บิดามารดา นักสังคมสงเคราะห์ ภารโรง แพทย์ บรรณารักษ์ ผู้บริหาร ผู้อำนวยการ และผู้จัดการ เป็นต้น

ระดับที่ 3 ทรัพยากรและแนวทางแก้ไขปัญหา ได้แก่ อาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี แผนงาน ขนาดของชั้นเรียน รูปแบบการเก็บข้อมูล เงินเดือน รูปแบบการดำเนินงาน การจัดสรรเวลา และสภาพการทำงาน

ความต้องการจำเป็นระดับที่ 1 เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นหัวใจของกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็น กลุ่มบุคคลในระดับที่ 2 จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับกลุ่มบุคคลในระดับที่ 1 ได้แก่ การให้ข้อมูล การให้บริการ การฝึกอบรม การวางแผนการดำเนินงาน การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค และการดูแล ถึงแม้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในการประเมินความต้องการจำเป็น ควรจะเป็นกลุ่มบุคคลระดับที่ 1 แต่การประเมินความต้องการจำเป็นก็สามารถดำเนินการได้กับกลุ่มบุคคลระดับที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มเจ้าของของความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมหรือการให้บริการ หรืออาจจะเป็นระดับที่ 3 เมื่อต้องการศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์กรด้านทรัพยากรที่ต้องการให้จัดหา

1.4 หลักการประเมินความต้องการจำเป็น

สุวิมล ว่องวาณิช (2531, 2544) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็นไม่ซับซ้อน สอดคล้องกับนิยามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (1) กำหนดสิ่งที่มุ่งหวัง (what should be) (2) วัตถุประสงค์ที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน (what is) (3) หาความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จาก ข้อ (1) และข้อ (2) (4) จัดลำดับความสำคัญของข้อ 3 (5) ศึกษาสาเหตุหรือเหตุผลที่ทำให้เกิดความแตกต่างในข้อ (3)

Witkin & Altschuld (1995) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นที่มีประสิทธิภาพ ควรเป็นการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์แบบ (complete needs assessment) โดยมีขั้นตอนที่ประกอบ 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การระบุความต้องการจำเป็นเพื่อสำรวจความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นทั้งหมดในองค์กร (2) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุที่นำไปสู่การเกิดความต้องการจำเป็นนั้น ๆ (3) การกำหนดแนวทางการแก้ไขเพื่อขจัดความต้องการจำเป็นให้หมดไป โดยมีการประเมินขั้นสรุปสุดท้ายว่าทางเลือกใดที่เหมาะสมที่สุด

1.5 การออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น

1.5.1 การกำหนดผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็น ผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานมีหลายกลุ่ม มีทั้งนักเรียน อาจารย์ ผู้บริหาร บางครั้งอาจมีบุคคลที่สนใจ

หรือได้รับผลกระทบจากโครงการเข้าร่วมด้วย เช่น ผู้ปกครอง ตัวแทนจากชุมชน เป็นต้น ปัจจุบันนี้มีการให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมกันมากขึ้นเพื่อให้เกิดความคิดที่ผสมผสานกัน เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเกิดการยอมรับในผลที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็น

1.5.2 การกำหนดวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น วิธีการประเมินความต้องการจำเป็นมีหลายวิธี เช่น การศึกษาข้อมูลจากตัวบ่งชี้ภาวะสังคมที่อยู่แล้ว การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การใช้กระบวนการกลุ่ม เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกวิธีการศึกษา ได้แก่ ลักษณะของความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล ระยะเวลา ทรัพยากรที่มีอยู่สำหรับการประเมินความต้องการจำเป็น

1.5.3 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็น ผู้ให้ข้อมูลเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดความต้องการจำเป็นนับว่าสำคัญมากต่อการได้ความต้องการจำเป็นที่ถูกต้องเหมาะสม ต้องทำความเข้าใจว่าข้อมูลที่ต้องการคืออะไร โดยเฉพาะการนิยามความหมายของความต้องการจำเป็น

1.5.4 การกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นไม่ได้แตกต่างไปจากการเก็บข้อมูลการวิจัยหรือการประเมินอื่น แต่ส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล อาจมีจุดเน้นที่ไม่เหมือนกัน กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นให้ความสำคัญกับการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น สถิติหรือเทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นจึงเน้นที่การจัดลำดับความสำคัญ

1.5.5 การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น การทำการประเมินความต้องการจำเป็นจะถือว่าเสร็จสิ้นสมบูรณ์ต่อเมื่อมีการระบุความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญที่สุด เทคนิควิธีที่ใช้ในการจัดลำดับจึงนับว่ามีความสำคัญ มีผู้ที่คัดค้านสูตรหรือกระบวนการต่างๆ หลายวิธีที่จะให้คำตอบในเรื่องนี้

1.5.6 การกำหนดแนวทางเพื่อขจัดความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์หาสาเหตุ/ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความต้องการจำเป็นนั้นๆ และวิธีแก้ไขสาเหตุ ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาอาจมีได้หลายทาง ต้องศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด และศึกษาว่าทางเลือกนั้นหากนำไปใช้จะส่งผลกระทบอะไรตามมา

1.6 วิธีการประเมินความต้องการจำเป็น

หากยึดตามลักษณะหรือขนาดของกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นสามารถแบ่งได้เป็น 3 วิธีใหญ่ ๆ ดังนี้

1.6.1 ตัวบ่งชี้ภาวะทางสังคม (social indicators) เป็นการเก็บข้อมูลจากตัวชี้วัดต่าง ๆ ซึ่งมีอาจผู้จัดกระทำไว้ให้แล้ว เช่น จำนวนผู้ติดยาเสพติด จำนวนคนว่างงาน อาชญากรรมที่เกิดขึ้น เป็นต้น ข้อมูลที่ได้รับมีลักษณะที่เรียกว่า unobtrusive measure ไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ

1.6.2 การสำรวจ (needs survey) เป็นการเก็บข้อมูลในแนวกว้างจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจได้รับผลกระทบหรือไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหานั้น ๆ ก็ได้ วิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น รูปแบบของการตอบข้อมูลในแบบสอบถามสำหรับประเมินความต้องการจำเป็นมี 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่

(1) **รูปแบบของการตอบข้อมูลชุดเดียวหรือการตอบสนองเดียว (single-response format)** หมายถึง แบบสอบถามที่มีข้อความให้ตอบในรูปมาตราประมาณค่า โดยให้ตอบคำถามเพียงชุดเดียว เช่น ให้ระบุระดับความต้องการ หรือ ระดับของปัญหา ดังนี้

ข้อความ	ระดับความต้องการ				
	5	4	3	2	1
1. ความรู้ด้านสถิติ					
2. ความรู้ด้านการวิจัย					
3. ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์					

(2) **รูปแบบการตอบข้อมูลสองชุดหรือการตอบสนองคู่ (duel-response format)** หมายถึง แบบสอบถามที่มีข้อความให้ตอบในรูปมาตราประมาณค่า โดยให้ตอบข้อมูลสองชุด เช่น ให้ระบุสภาพที่เป็นอยู่จริง และสภาพที่ควรจะเป็น ดังนี้

ข้อความ	สภาพที่เป็นจริง					สภาพที่ควรจะเป็น				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความรู้ด้านสถิติ										
2. ความรู้ด้านการวิจัย										
3. ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์										

(3) **กระบวนการกลุ่ม (group process)** เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคคลขนาดไม่ใหญ่มากนัก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและมีความรอบรู้สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทนั้น สามารถให้ข้อมูลที่แสดงความต้องการจำเป็นได้อย่างดี เช่น focus group technique, nominal group technique เป็นต้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

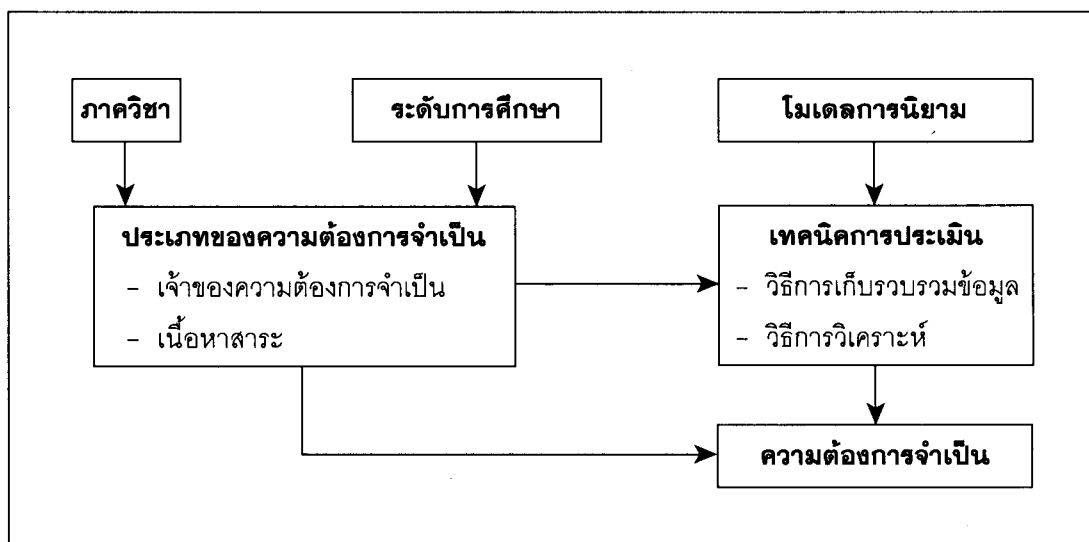
Witkin (1994) ได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติในการประเมินความต้องการจำเป็นจากรายงานการวิจัยที่ตีพิมพ์ในปี 1981-1993 โดยใช้การค้นหาคำสำคัญจากฐานข้อมูล ERIC เอกสารบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารการวิจัย (1985-1992) และชื่อเรื่องที่ปรากฏใน CIJE(1990-1992) ผลปรากฏว่ามีรายงานการวิจัยปรากฏประมาณ 350 เรื่อง ทั้งในประเทศอเมริกาและประเทศอื่น ๆ จากนั้นมีการคัดเลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นจริง ๆ ได้จำนวน 125 เรื่อง

การวิเคราะห์งานวิจัยครอบคลุม 4 ตัวแปร คือ จุดเน้นของการประเมิน วิธีการที่ใช้บทบาทของการจัดเรียงลำดับ และโมเดลการประเมินความต้องการจำเป็นที่การศึกษานั้นใช้อยู่เป็นพื้นฐาน ผลปรากฏว่างานวิจัยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 60 ทำในวงการศึกษา ในกลุ่มนักเรียนและครู ระดับของความต้องการจำเป็นจะอยู่ที่กลุ่มผู้ให้บริการ (ร้อยละ 35) ที่เหลือประมาณร้อยละ 54 เป็นความต้องการระดับผู้ให้บริการและระดับที่เกี่ยวกับทรัพยากรและการแก้ไขปัญหา และร้อยละ 55 เป็นความต้องการจำเป็นด้านการฝึกอบรมของผู้ให้บริการ

วิธีการที่ใช้ในการประเมินส่วนใหญ่ใช้หลายวิธีประกอบกัน ร้อยละ 45 ใช้วิธีการส่งแบบสอบถาม วิธีการจัดเรียงลำดับที่พบมากที่สุดคือวิธีการให้เรียงลำดับความชอบและนำค่าอันดับที่ได้มารวมกัน อีกวิธีหนึ่งคือการใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต แล้วเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยของมาตรวัดที่คำนวณได้ การนิยามความต้องการอิงโมเดลความแตกต่าง

กรอบความคิดของการวิจัย

จากการศึกษาวิธีวิทยาด้านการประเมินภายในและผลการวิจัยของ Witkin (1994) ผู้วิจัยกำหนดกรอบความคิดของการวิจัยโดยตัวแปรหลักของการวิจัย 2 ตัวแปร ได้แก่ (1) ประเภทของความต้องการจำเป็น ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรย่อย 2 ตัว คือ เจ้าของความต้องการจำเป็นหรือกลุ่มเป้าหมายที่ถูกประเมินความต้องการจำเป็น และสาระที่ทำการประเมินความต้องการจำเป็น (2) เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นซึ่งประกอบด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีคำตามวิจัยที่สนใจศึกษาภาควิชาต่างๆ และระดับการศึกษาที่มีการทำวิจัยมีการศึกษาความต้องการจำเป็นในเนื้อหาสาระใดและศึกษากับกลุ่มเป้าหมายใด และเทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเช่นใด มีความแตกต่างระหว่างภาควิชาอย่างน้อยเพียงใด และมีการใช้โมเดลการนิยามแบบใด รายละเอียดของกรอบความคิดของกรวิจัยปรากฏในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบความคิดของการวิจัย

การวิจัยนี้จะจำกัดขอบเขตแค่การศึกษาเพื่อบรรยายสภาพเกี่ยวกับเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น ไม่ได้ศึกษาถึงความเหมาะสมของเทคนิคที่ใช้และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของความต้องการจำเป็นที่ประเมินได้ รายละเอียดของแต่ละตัวแปรต่างๆ ในกรอบความคิดของการวิจัยมีดังนี้

1. โมเดลการนิยามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น จำแนกเป็น (1) การนิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลความแตกต่าง (2) การนิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลการแก้ไขปัญหา

2. ประเภทของความต้องการจำเป็น ได้แก่ (1) เนื้อหาสาระของความต้องการจำเป็น เช่น ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น (2) เจ้าของความต้องการ จำเป็นหรือกลุ่มเป้าหมายที่ถูกประเมิน ได้แก่ ความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ ความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ

3. เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็น จำแนกเป็น (1) วิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การใช้วิธีการสำรวจ จำแนกตามวิธีการเก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การใช้กระบวนการกลุ่ม เช่น เทคนิค Delphi การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง การระดมความคิด และ การใช้ตัวบ่งชี้ทางสังคม (2) วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ได้แก่ สถิติหรือวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (สถิติภาคบรรยาย เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย หรือสถิติภาคสรุปอ้างอิง เช่น t-test ฯลฯ) และวิธีการอื่นในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น

4. ระดับการศึกษา ประเด็นวิจัยที่สนใจคือการจำแนกความต้องการจำเป็นที่มีการศึกษาตามระดับการศึกษา ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา อาชีวศึกษา การฝึกหัดครู การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาอื่น ๆ เป็นต้น

5. ภาควิชา วิทยานิพนธ์ในการวิจัยครั้งนี้จะจำแนกตามภาควิชาต่าง ๆ 11 ภาควิชา ได้แก่ ภาควิชาประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน บริหารการศึกษา สาร์ตศึกษา พลศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรีศึกษา ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยาการศึกษา (ก่อนแยกเป็นคณะจิตวิทยา)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำแนกตามตัวแปรหลัก 4 ตัว ได้แก่ (1.1) ภาควิชาและระดับการศึกษา (1.2) โมเดลการนิยามความต้องการจำเป็น (1.3) ประเภทของความต้องการจำเป็น (1.4) เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น

2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามตัวแปรต่อไปนี้ (2.1) ประเภทของความต้องการจำเป็นจำแนกตามภาควิชาและระดับการศึกษา (2.2) เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามภาควิชาและประเภทของความต้องการจำเป็น และ (2.3) เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามโมเดลการนิยามความต้องการจำเป็น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะวิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ย้อนหลังจนถึงปี พ.ศ.ที่มีการทำวิจัย โดยกำหนดตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นตามแผนภาพที่ 1 การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาไปถึงคุณภาพของข้อมูลที่ได้เน้นแต่เพียงความพยายามจำแนกความแตกต่างของเทคนิคที่ใช้ในการประเมินตามตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการเพิ่มตัวแปรเกี่ยวกับภาควิชาและระดับการศึกษานั้น แม้จะไม่ใช่ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเทคนิค แต่อาจมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น และกลุ่มเป้าหมายที่ถูกระเมิน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสารเพื่อสำรวจ วิเคราะห์และสังเคราะห์เทคนิคที่ใช้ใน

การประเมินความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชากร ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในห้องสมุดคณะครุศาสตร์ ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 – 2540 จำนวน 233 เรื่อง โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกวิทยานิพนธ์เพื่อศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ เป็นวิทยานิพนธ์ที่มีหัวข้อวิจัยที่ปรากฏคำว่า ความต้องการ ความต้องการจำเป็น ปัญหา สภาพปัญหา ทั้งนี้จะไม่มี การตรวจสอบคุณภาพของวิทยานิพนธ์ว่าอยู่ในระดับใด เนื่องจากประเด็นวิจัยกำหนดขอบเขต เฉพาะการสังเคราะห์เทคนิควิธีที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น มิใช่ผลการประเมินความต้องการจำเป็น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล สำหรับตัวแปรต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบความคิดในการวิจัย โดยออกแบบรหัสที่ใช้ในการบันทึก ได้แก่ ภาควิชา ระดับการศึกษา คำสำคัญที่ใช้ในชื่อหัวข้อวิจัย ปีที่ทำวิจัย กลุ่มเป้าหมายที่ถูกประเมินความต้องการจำเป็น นิยามที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น ประเภทของการประเมินความต้องการจำเป็น เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น เครื่องมือวิจัย ขนาดกลุ่มตัวอย่าง วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการสำรวจวิทยานิพนธ์ที่ใช้คำสำคัญที่กำหนด คือ “ความต้องการ” “ความต้องการจำเป็น” และ “ปัญหา” และ “สภาพปัญหา” จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหาในวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็น โดยคัดเลือกเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องมาทำการวิเคราะห์เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นตามตัวแปรที่ศึกษา และทำการลงรหัสตามที่กำหนดในแบบบันทึกข้อมูล นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเนื้อหาสาระที่ปรากฏในข้อคำถามในเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไม่ว่าจะเป็นแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์โมเดลการนิยามความต้องการจำเป็นว่ามีลักษณะสอดคล้องกับการนิยามตามโมเดลใด

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ และการทำตาราง 2 มิติ (cross-tabulation) ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็น

1.1 ภาควิชาและระดับการศึกษา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507-2540 มีงานวิจัยเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นจำนวน 233 เรื่อง โดย

มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปีในช่วงปี 2507-2534 แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2540 เริ่มลดลงเล็กน้อย มีการทำวิจัยเฉลี่ยทำปีละ 12 เรื่อง ภาควิชาที่ทำวิจัยเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ภาควิชาสัตตศึกษา (ร้อยละ 25) รองลงมาเป็นภาควิชาบริหารการศึกษา (ร้อยละ 19) และ ภาควิชาพลศึกษา (ร้อยละ 18) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการทำวิจัยในเนื้อหาที่เกี่ยวกับระดับมัธยมศึกษา มากที่สุด (ร้อยละ 31) รองลงมาเป็นการศึกษากับองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ (ร้อยละ 22) และระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 20)

1.2 โมเดลของการนิยามความต้องการจำเป็น

งานวิจัยส่วนใหญ่ให้นิยามความต้องการจำเป็นที่อิงโมเดลการแก้ไขปัญหาประมาณ ร้อยละ 93 ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นซึ่งหากไม่ได้รับการสนองตอบจะทำให้เกิดสภาวะที่ไม่พึงไม่ประสงค์ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 โมเดลการนิยามของความต้องการจำเป็น

โมเดลการนิยาม	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	ร้อยละ
โมเดลความแตกต่าง	17	7.3
โมเดลการแก้ไขปัญหา	216	92.7
รวม	233	100.0

งานวิจัยส่วนใหญ่กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าเป็นการศึกษา “ความต้องการ” (ร้อยละ 52) มากที่สุด รองลงมาเป็นการศึกษา “ปัญหาเกี่ยวกับความต้องการ” (ร้อยละ 16) และการศึกษา “สภาพ ปัญหา ความต้องการ” (ร้อยละ 15) สำหรับงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ความต้องการจำเป็น” (needs) มีเพียง 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3 เท่านั้น

1.3 ประเภทของความต้องการจำเป็น

1.3.1 เนื้อหาที่ทำวิจัย มีการศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด (ร้อยละ 25) รองลงมาเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร (ร้อยละ 21) การนิเทศการสอน (ร้อยละ 19) และการพัฒนาองค์กร (ร้อยละ 10)

1.3.2 เจ้าของความต้องการจำเป็น หรือกลุ่มเป้าหมายที่ถูกประเมิน ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้ให้บริการ รวมทั้งหมดประมาณร้อยละ 76 โดยเป็นความต้องการของครูอาจารย์มากที่สุด (ร้อยละ 57) ผู้บริหารสถานศึกษา (ร้อยละ 15) สำหรับการศึกษาดูความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับบริการมีร้อยละ 30 เป็นความต้องการจำเป็นของ

นักเรียนร้อยละ 13 ผู้ปกครองร้อยละ 5 และประชาชนทั่วไปร้อยละ 12

1.3.3 ระดับของความต้องการจำเป็น ส่วนใหญ่ทำการศึกษาความต้องการจำเป็นระดับกลุ่มบุคคล (ร้อยละ 79) และระดับองค์กร (ร้อยละ 21) และประมาณครึ่งหนึ่งเป็นการศึกษาความต้องการด้านกระบวนการ โดยมีการศึกษาความต้องการด้านผลผลิตและปัจจัยร้อยละ 27 และ 22 ตามลำดับ

1.4 เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น

1.4.1 งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจ (ร้อยละ 96) รองลงมาใช้การสัมภาษณ์ (ร้อยละ 14) และใช้กระบวนการกลุ่ม (ร้อยละ 1) งานวิจัยหลายเรื่องใช้วิธีการเก็บข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเภทและรูปแบบของเครื่องมือวิจัยและวิธีการตอบ

ตัวแปร	รายละเอียดของตัวแปร	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	ร้อยละ
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	สำรวจ	224	96.1
	สัมภาษณ์	33	14.2
	ข้อมูลที่มีอยู่	7	3.0
	กระบวนการกลุ่ม	2	0.9
	อื่น ๆ	2	0.9
ประเภทของเครื่องมือ	แบบสอบถาม	212	91.0
	แบบสัมภาษณ์	41	17.6
	แบบสอบ	11	4.7
	แบบสังเกต	9	3.9
	แบบบันทึกข้อมูล	6	2.6
	อื่น ๆ	1	0.4
รูปแบบของเครื่องมือ	Single	189	81.1
	Duel	23	9.9
	Single & Duel	16	6.9
	อื่น ๆ	5	2.1
วิธีการตอบ	มาตรฐานค่า	183	78.5
	คำถามปลายเปิด	139	59.7
	สำรวจรายการ	73	31.3
	ข้อสอบ	16	6.9
	เรียงลำดับ	15	6.4
	อื่น ๆ	2	0.9

หมายเหตุ งานวิจัยแต่ละเรื่องใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือการวิจัย และวิธีการตอบได้หลายประเภท

1.4.2 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมากที่สุด (ร้อยละ 91) รองลงมาใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ (ร้อยละ 18)

1.4.3 รูปแบบของเครื่องมือในงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นแบบการตอบสนองเดี่ยว (single-response format) (ร้อยละ 81) รองลงมาเป็นแบบการตอบสนองคู่ (duel-response format) (ร้อยละ 10)

1.4.4 รูปแบบการตอบของเครื่องมือในการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นแบบมาตรฐานประมาณค่า (ร้อยละ 79) รองลงมาเป็นชนิดปลายเปิด (ร้อยละ 60) และแบบสำรวจรายการ (ร้อยละ 31)

1.4.5 งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (ร้อยละ 60) มีเพียงจำนวน 4 เรื่อง (ร้อยละ 2) ที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ และที่ใช้ข้อมูลผสมระหว่างเชิงคุณภาพและปริมาณมีประมาณ ร้อยละ 39 (ตารางที่ 3)

1.4.6 ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าไม่ว่าจะใช้รูปแบบการตอบสนองเดี่ยวหรือการตอบสนองคู่จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลไม่แตกต่างกันคือการใช้ค่าเฉลี่ย/ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ 39 และใช้วิธีผสมระหว่างร้อยละและค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 35 ใช้ความถี่และร้อยละคิดเป็นร้อยละ 16 นอกนั้นใช้วิธีอื่น ๆ เช่น การบรรยายหรือการทดสอบค่าที (ร้อยละ 11)

ตารางที่ 3 ประเภทของข้อมูล วิธีวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

ตัวแปร	รายละเอียดของตัวแปร	จำนวนงานวิจัย	ร้อยละ
ประเภทของข้อมูล	เชิงปริมาณ	139	59.7
	เชิงคุณภาพ	4	1.7
	แบบผสมระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพ	90	38.6
	รวม	233	100.0
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	ความถี่ และร้อยละ	36	15.5
	ค่าเฉลี่ย และ S.D	90	38.9
	วิธีผสม (ร้อยละ ค่าเฉลี่ย)	82	35.2
	อื่น ๆ (บรรยาย, t-test)	25	10.7
	รวม	233	100.0
วิธีการนำเสนอผล	จัดลำดับความสำคัญ	161	69.1
	ไม่จัดลำดับความสำคัญ	33	30.9
	รวม	233	100.0

1.4.7 ด้านการนำเสนอข้อมูลพบว่าร้อยละ 69 ของงานวิจัยนำเสนอข้อมูลโดยการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น และที่ไม่ได้มีการจัดลำดับความสำคัญมีร้อยละ 31

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบประเภทและเทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามตัวแปรต่าง ๆ

2.1 ประเภทของความต้องการจำเป็นจำแนกตามภาควิชา/ระดับการศึกษา

1. ภาควิชาส่วนใหญ่จะทำวิจัยในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 31) รองลงมาคือระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 20) เมื่อพิจารณาเป็นรายภาควิชาพบว่าภาควิชาวิจัยการศึกษาจะทำวิจัยกระจายในระดับการศึกษาต่าง ๆ ในขณะที่ภาควิชามัธยมศึกษา (ร้อยละ 85) พลศึกษา (ร้อยละ 41) และบริหารการศึกษา (ร้อยละ 40) จะทำวิจัยในระดับมัธยมศึกษามากที่สุด ส่วนภาควิชาประถมศึกษา (ร้อยละ 57) และสาร์ตศึกษา (ร้อยละ 36) จะทำวิจัยในระดับประถมศึกษามากที่สุด

2. การวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรจะมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 43) และประถมศึกษา (ร้อยละ 20) สำหรับการวิจัยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นขององค์กร ชุมชน จะทำการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 30) และระดับอุดมศึกษา (ร้อยละ 22) ส่วนการวิจัยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นด้านหลักสูตรจะทำการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 57) ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนจะทำการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 32) มัธยมศึกษา (ร้อยละ 23) และอุดมศึกษา (ร้อยละ 23) ส่วนด้านการนิเทศการศึกษาจะทำการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 46) นอกนั้นจะกระจายไปในระดับต่าง ๆ

3. การศึกษาความต้องการจำเป็นของครูอาจารย์ในช่วงปีหลัง ๆ มีสัดส่วนมากกว่า การศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มบุคคลอื่น แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่าลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่ทำวิจัยจะไม่คงที่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในช่วงปี พ.ศ. 2507-2540 มีงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ให้บริการคิดเป็นร้อยละ 76 สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับบริการมีร้อยละ 30 (งานวิจัยบางเรื่องศึกษาทั้งสองกลุ่มเป้าหมาย)

4. ทุกภาควิชาส่วนใหญ่จะทำการศึกษาความต้องการของกลุ่มครูอาจารย์ยกเว้นภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะทำการศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มประชาชนมากกว่า

2.2 เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามภาควิชาและประเภทของความต้องการจำเป็น

1. ภาควิชาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม โดยงานวิจัยในภาควิชาที่ใช้การวิจัยเชิงสำรวจทุกเรื่อง (ร้อยละ 100) มีถึง 7 ภาควิชา ได้แก่ ประถม

ศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา สารัตถศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา พยาบาลศึกษา และภาควิชา โสเดทัศน์ศึกษา นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธีการอื่นในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย รูปแบบการตอบที่เป็นมาตรฐานประมาณค่า และผสมกับคำถามปลายเปิด สำหรับเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการอบรม การพัฒนาองค์กร หลักสูตร การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนจะใช้รูปแบบที่เป็นแบบสำรวจรายการด้วย

2. งานวิจัยส่วนใหญ่ร้อยละ 81 ใช้เครื่องมือวิจัยที่เป็นการตอบสนองเองเดียว (single-response format) มีเพียงร้อยละ 10 ที่ให้ตอบด้วยรูปแบบการตอบสนองคู่ (duel-response format) ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยของภาควิชาใด ทำในช่วงปีใด ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสำรวจเป็นแบบสอบถามในรูปแบบการตอบสนองเองเดียว

3. หากเป็นการศึกษาความต้องการในกลุ่มนักเรียน ส่วนใหญ่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดมากกว่า 600 คน ในกลุ่มของครูอาจารย์ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาด 101-300 คน และ 301-600 คน กลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาด 301-600 คน นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษากับกลุ่มนักเรียน ผู้ปกครอง และศึกษานิเทศก์ นั้น ส่วนใหญ่ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบที่ไม่ใช้โอกาสความน่าจะเป็น กลุ่มครูและผู้บริหารใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

2.3 เทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นจำแนกตามโมเดลการนิยามความต้องการจำเป็น

ผลการวิเคราะห์ร้อยละของงานวิจัยจำแนกตามเทคนิคการประเมินและโมเดลการนิยามความต้องการจำเป็น พบว่าเทคนิคการประเมินความต้องการที่มีการใช้มากที่สุด คือ การสำรวจด้วยแบบสอบถาม โดยใช้โมเดลที่อิงการแก้ไขปัญหามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93 ของงานวิจัยทั้งหมด นอกจากนี้ยังพบว่าไม่ว่าจะใช้วิธีการแบบใด ส่วนใหญ่จะประเมินความต้องการจำเป็นตามนิยามของการแก้ไขปัญหา เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงปีที่ทำการศึกษา ไม่พบว่ามีการใช้เทคนิคเดลฟายในการศึกษาความต้องการจำเป็น (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ร้อยละของงานวิจัยจำแนกตามเทคนิคการประเมินและโมเดลการนิยามความต้องการจำเป็น

โมเดล/เทคนิค	สำรวจ	กระบวนการกลุ่ม	ข้อมูลที่มีอยู่	เดลฟาย	สัมภาษณ์	อื่น ๆ
Gap	16 (7.1)	1 (50.0)	-	-	1 (3.0)	-
Solution	208 (92.9)	1 (50.0)	7 (100.0)	-	32 (97.0)	2 (100.0)
รวม	224 (100.0)	2 (100.0)	7 (100.0)	-	33 (100.0)	2 (100.0)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นในช่วง พ.ศ. 2507-2540

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2507-2540 มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นเพิ่มมากขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2534 หลังจากนั้นในช่วง 4-5 ปีหลังปริมาณงานวิจัยในช่วงนี้เริ่มลดลงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ยังสรุปได้ไม่หนักแน่น เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เพียงเห็นสภาพของการลดลงของปริมาณงานวิจัยในด้านนี้เพียงช่วงเดียวเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าหัวข้อวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นยังเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของนิสิต

การทำงานวิจัยในประเด็นนี้ดูเหมือนลดลง สาเหตุหนึ่งอาจมาจากการเปลี่ยนนโยบายของแต่ละภาควิชาที่เน้นการศึกษาวิจัยในประเด็นที่ลึกซึ้งมากกว่าการทำวิจัยแต่เพียงการบรรยายสภาพการดำเนินงานแต่อย่างเดียว ระยะเวลาที่มีการกำหนดนโยบายการวิจัยที่จะผลักดันให้นิสิตศึกษาประเด็นวิจัยที่ใช้ประโยชน์ได้ลึกซึ้งขึ้น ให้ถึงขั้นการอธิบายสภาพที่เกิดขึ้นหรือการทำนายปรากฏการณ์

2. โมเดลที่ใช้ในการนิยามความต้องการจำเป็น

งานวิจัยส่วนใหญ่นิยามความต้องการจำเป็นว่าเป็น “การแก้ไขปัญหา ไม่ใช่นิยามที่อิงโมเดลความแตกต่าง เมื่อพิจารณารูปแบบของข้อความที่ให้ผู้ตอบตอบก็พบว่าส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการตอบสนองเดียว และใช้คำว่า “ความต้องการ” ผลการวิจัยนี้แตกต่างไปจากที่ Witkin (1994) ที่พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่นิยามความต้องการจำเป็นโดยอิงโมเดลความแตกต่าง และพบว่ามักใช้คำว่า “สภาพที่ควรจะเป็น” เป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง Witkin เองก็เห็นว่ายังไม่ค่อยเหมาะสม รูปแบบของการตอบควรให้ผู้ตอบระบุสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น แล้วหาผลต่างของสภาพดังกล่าว สำหรับผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่านิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็นโดยกำหนดรูปแบบของแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบเป็นแบบการตอบสนองเดียว (single-response format) และใช้คำว่า “ความต้องการ” เป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้เป็นการให้ผู้ตอบแสดงสิ่งที่ตัวเองต้องการอยากได้ (want) มากกว่าการถามถึงความต้องการจำเป็น (need) ดังนั้นผลการสำรวจความต้องการจำเป็นจึงอาจจะไม่ใช่ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (real needs)

3. ระดับของความต้อการจำเป็นที่มีการศึกษา

Witkin (1994) พบว่าการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นจะศึกษากับกลุ่ม

เป้าหมายที่เป็นผู้ให้บริการร้อยละ 54 ในขณะที่ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่ากลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการกำหนดความต้องการจำเป็นคือกลุ่มผู้ให้บริการมีถึงร้อยละ 76 และในจำนวนนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มครูอาจารย์ถึงร้อยละ 57 สำหรับการศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับบริการซึ่ง ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน มีเพียงร้อยละ 30 ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยของ Witkin ที่พบว่ามีการศึกษาความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับบริการร้อยละ 35 จะเห็นว่าผลการวิจัยทั้งของต่างประเทศและงานวิจัยของนิสิตในประเทศไทยให้ผลสอดคล้องกันในประเด็นที่ว่า การประเมินความต้องการจำเป็นส่วนใหญ่ศึกษาในกลุ่มผู้ให้บริการมากกว่ากลุ่มผู้รับบริการ

โดยแท้จริงแล้ว Witkin & Altschuld (1995) สนับสนุนให้ทำวิจัยในกลุ่มบุคคลระดับที่ 1 ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นปฐมภูมิ (primary needs) เนื่องจากเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดที่ต้องให้บริการ การศึกษาความต้องการจำเป็นหากเป็นการศึกษากับกลุ่มคนระดับที่ 2 คือกลุ่มผู้ให้บริการ ตามความคิดของ Witkin & Altschuld (1995) ถือว่ายังไม่ค่อยเหมาะสม เนื่องจากความต้องการระดับปฐมภูมิ (primary needs) ควรได้รับความสนใจก่อนหรือได้รับความสนใจมากกว่าระดับอื่น

งานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความต้องการที่นิสิตทำการศึกษาจะเน้นที่ความต้องการจำเป็นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ร้อยละ 25) หรือการพัฒนาบุคลากร (ร้อยละ 21) นอกจากนี้ยังพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการอบรมมีร้อยละ 2 ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของ Witkin (1994) ที่พบว่ามีการศึกษาในการฝึกอบรมร้อยละ 55 อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาความต้องการจำเป็นในวิทยานิพนธ์ของนิสิตส่วนใหญ่เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูซึ่งเป็นผู้ให้บริการ และความต้องการจำเป็นระดับนี้มักเป็นการศึกษาระบบงานและปัจจัยที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากร (ร้อยละ 73) ซึ่ง Kaufman (1988) เรียกว่าเป็น “ความต้องการจำเป็นเทียม” (quasi-needs) ไม่ใช่ความต้องการด้านผลผลิตซึ่งถือว่าเป็นความต้องการที่แท้จริง (real needs)

ตามความคิดของ Kaufman หน่วยงานต้องให้ความสำคัญกับความจำเป็นด้านผลผลิตก่อน เนื่องจากการวางแผนงานใด ๆ ต้องยึดเป้าหมายของหน่วยงานเป็นหลัก หากยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นด้านผลผลิต ก็ยังไม่ควรศึกษาความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการและด้านปัจจัย เนื่องจากหลักฐานยังไม่ชัดเจนพอที่จะสรุปว่าปัญหาของหน่วยงานที่เกิดขึ้นมาจากข้อบกพร่องของกระบวนการทำงานหรือปัจจัย

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาลักษณะของการออกแบบการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพียงการดำเนินงานในขั้นตอนการระบุความต้องการจำเป็นเท่านั้น ยังไม่ได้ดำเนินการในขั้นตอนของการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น และขั้นตอนศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหา แสดงว่างานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ของนิสิต

คณะครุศาสตร์ ยังเป็นการทำวิจัยที่ไม่ใช่การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์แบบ เพราะระบุได้แต่เพียงความต้องการจำเป็น แต่ยังไม่ได้อธิบายต่อไปว่าสาเหตุที่ทำให้สภาพการดำเนินงานที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามที่มุ่งหวังเกิดจากอะไร และควรแก้ไขอย่างไร ดังนั้นประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยจึงมีข้อจำกัด

4. วิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น

งานวิจัยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91) ใช้แบบสอบถาม ในขณะที่ Witkin พบเพียงร้อยละ 45 แสดงว่างานวิจัยของนิสิตคณะครุศาสตร์ (ของไทย) ใช้แบบสอบถามมากกว่าที่ Witkin รายงานถึงสองเท่า การใช้วิธีการสำรวจด้วยแบบสอบถามมีใช้จุดบกพร่องในการประเมินความต้องการจำเป็น แต่อยู่ที่การกำหนดรูปแบบของการตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ค่าที่ใช้ในแบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่ใช้คำว่า “ความต้องการ” ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า “want” ในภาษาอังกฤษ ทำให้ข้อมูลที่ได้สะท้อนสิ่งที่ผู้ตอบต้องการอยากได้หรืออยากมี อันอาจจะไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นที่สุดก็ได้

5. วิธีการนำเสนอผลการประเมินความต้องการจำเป็น

วิธีการนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่ใช้การจัดเรียงลำดับ (ร้อยละ 69) โดยใช้ค่าเฉลี่ยในการวิเคราะห์ข้อมูลมากกว่าความถี่หรือร้อยละ ยังมีงานวิจัยอีกประมาณร้อยละ 31 ที่ไม่ได้มีการจัดเรียงความต้องการจำเป็นซึ่ง Witkin เห็นว่าวิธีการประเมินความจำเป็นต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น จึงจะถือว่ามี การดำเนินการประเมินความต้องการจำเป็นเสร็จสิ้นในงานวิจัยนี้พบว่าหากกำหนดข้อความให้กลุ่มตัวอย่างตอบเป็นสิบ ๆ ข้อความ ความต้องการจำเป็นก็จะมีจำนวนตามจำนวนข้อความที่ให้ตอบซึ่งทำให้ไม่ได้ความต้องการจำเป็นที่แท้จริง เนื่องจากไม่ได้มีการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ทุกข้อความถือเป็นความต้องการจำเป็นหมด

นอกจากนี้ผลการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นที่ศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการประเมินความต้องการจำเป็นสิ้นสุดเพียงแค่การนำเสนอค่าเฉลี่ยหรือร้อยละที่สะท้อนระดับของความต้องการนั้น แต่จะไม่ได้มีการดำเนินการต่อไปถึงการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นนั้น ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าไปใช้ในการตัดสินใจได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น หากมีข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นนั้นก็จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถหาวิธีการแก้ไขได้ตรงประเด็นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. สำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่มีการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา และมีการทำวิทยานิพนธ์ หากมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็น ผู้สอนต้องให้หมโนทัศน์

ที่ถูกต้องเกี่ยวกับระดับของกลุ่มบุคคลที่ต้องการศึกษาความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับความสนใจก่อนหรือได้รับความสำคัญมากที่สุดคือกลุ่มผู้รับบริการ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลระดับที่ 1 จากนั้นจึงค่อยศึกษาความต้องการระดับที่ 2 (กลุ่มผู้ให้บริการ) หรือ ระดับที่ 3 (ทรัพยากรในการดำเนินงาน) ในการวิจัยนี้พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษากับกลุ่มที่ 2 จึงจำเป็นต้องเน้นมโนทัศน์ในเรื่องนี้ด้วย ผลการวิจัยนี้อาจขยายผลต่อไปโดยการให้ความรู้ความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายอื่นที่สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับประเมินความต้องการจำเป็น

2. งานวิจัยส่วนใหญ่สิ้นสุดที่การกำหนดระดับของความต้องการด้วยค่าเฉลี่ยหรือร้อยละ และไม่มีกระบวนการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น จึงทำให้ผู้เกี่ยวข้องไม่ทราบว่าควรให้ความสำคัญในการแก้ไขความต้องการจำเป็นใดก่อน การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเป็นขั้นตอนที่ถือว่าสำคัญในการประเมินความต้องการจำเป็น Witkin ถือว่าการประเมินความต้องการจำเป็นจะยังไม่เสร็จสิ้น หากไม่ได้มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้

3. ควรมีการปรับปรุงคำที่ใช้ในการสำรวจความต้องการจำเป็น เช่น การใช้คำว่า “ความต้องการ” (want) เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงสิ่งที่อยากได้มากกว่าสิ่งที่เป็นความต้องการจำเป็นที่แท้จริง (needs)

4. ควรสนับสนุนให้ศึกษาความต้องการที่แท้จริง (real needs) ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นที่เน้นที่ผลผลิตหรือผลลัพธ์ (output) มากกว่าความต้องการจำเป็นที่เน้นปัจจัย (input) และกระบวนการ (process) ตามที่ Kaufman กล่าวว่าเป็นความต้องการเทียม ในการวิจัยนี้พบว่าส่วนใหญ่ศึกษาความต้องการเทียม จึงควรมีการเน้นนโยบายในเรื่องนี้ใหม่

5. ควรสนับสนุนให้มีการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์แบบ (complete needs assessment) คือ การระบุความต้องการจำเป็น (needs identification) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (needs analysis) เพื่อวิเคราะห์เหตุที่มากทำให้เกิดความต้องการจำเป็นนั้น จากนั้นกำหนดทางเลือกที่จะแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น (needs solution selection)

6. ควรสนับสนุนให้ใช้กระบวนการกลุ่ม หรือวิธีการอื่นๆ ในการกำหนดความต้องการจำเป็นด้วยเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเจ้าของความต้องการจำเป็นมีโอกาสให้ข้อมูลที่สะท้อนความคิดของตนเอง โดยหลีกเลี่ยงการกำหนดความต้องการจำเป็นจากตัวผู้วิจัยเอง เพราะวิธีนี้แม้จะดูเหมือนว่าสามารถเก็บข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบได้มาก แต่ก็มีโอกาสสูงที่จะทำให้ได้ความต้องการจำเป็นที่ไม่แท้จริง

7. การออกแบบการวิจัยโดยสร้างแบบสอบถามที่เป็นใช้รูปแบบการตอบสนองคู่ (dual-response format) โดยให้ผู้ตอบระบุสภาพปัญหา และระดับความต้องการ วิธีนี้น่าจะทำให้ได้ข้อมูล

ที่คลาดเคลื่อน เพราะสิ่งที่ได้คือระดับปัญหา (problems) และระดับความต้องการ (wants) ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อความเดียวกัน ข้อมูลที่ได้จากการระบุระดับความต้องการบ่งบอกถึงระดับความต้องการที่จะให้แก้ไขปัญหานั้น ๆ ต้องตีความแบบแยกส่วน หากนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาหาผลต่างเพื่อสะท้อนความต้องการจำเป็นจะไม่มี ความหมาย เพราะเป็นการวัดตัวแปรคนละมิติ

เอกสารอ้างอิง

- สุวิมล ว่องวานิช (2531). "Need Assessment: แนวคิดและกระบวนการ." **ข่าวสารวิจัยการศึกษา**. ปีที่ 11 ฉบับที่ 6, สิงหาคม-กันยายน, หน้า 13-17.
- สุวิมล ว่องวานิช (2538). ความรู้ชายแดนด้านการประเมินผลการศึกษา. **วารสารวิจัยวิทยาการวิจัย**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2. หน้า 52-67.
- สุวิมล ว่องวานิช (2544). **การประเมินความต้องการจำเป็น**. ชุดการเรียนรู้วิชาการวิเคราะห์และประเมินโครงการหน่วยที่ 7. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1982). The Places of Values in Needs Assessment. **Educational Evaluation and Policy Analysis**. Vol. 4, No. 3, pp. 311-320.
- Kaufman, R. (1977). A Possible Taxonomy of Needs Assessment. **Educational Technology**. Vol 1 (November), pp. 60-64.
- Kaufman, R. & English, F. W. (1979). **Needs Assessment: Concept and Application**. Englewood Cliff, NJ: Educational Technology Publications.
- Klimes, R.F. (1977). Goal Development in Planning. **Educational Technology**. Vol 17 (February), pp. 52-54.
- McKillip, J. (1987). **Needs Analysis: Tools for the Human Services and Education**. Newbury Park: CA: Sage.
- Morris. L.L. & Fitz-Gibbon, C.T. (1978). **Evaluator's Handbook**. Beverly Hills: Sage Publications.
- Witkin, B. R. (1984). **Assessing Needs in Educational and Social Programs**. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
- Witkin, B. R. (1994). Needs Assessment Since 1981: The State of the Practice. **Evaluation Practice**, Vol 15, No. 1, pp. 17-27.

Witkin, B. R. & Altschuld, J. W. (1995). **Planning and Conducting Needs Assessments :
A Practical Guide.** Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Worthen, B.R. & Sanders, J.R. (1973). **Educational Evaluation: Theory and Practice.**
Ohio: Charles A. Jones Publishing Company.